

МІНІСТЕРСТВО
ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
«ІНСТИТУТ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ
ІМ. ЗАСЛ. ПРОФ. М. С. БОКАРІУСА»

Національний науковий центр
«Інститут судових експертиз ім. Засл. проф. М. С. Бокаріуса»
Міністерства юстиції України

Актуальні питання судової експертизи і криміналістики

Збірник матеріалів
Міжнародної науково-практичної конференції,
присвяченої пам'яті видатного вченого,
доктора юридичних наук,
професора, заслуженого юриста України
Владислава Федоренка
(«Федоренківські читання»)
(Харків, 15 жовтня 2026 року)

Харків

2026

Марієтта Капустіна	
Шляхи подолання протидії виявленню та розслідуванню ятрогенних кримінальних правопорушень	171
Володимир Капустник, Олександр Кривенко	
Цифрова трансформація доказової бази: проблеми використання даних ЕСОЗ у комісійних судово-медичних експертизах	174
Дмитро Караченцев	
Використання допомоги Інтерполу та Європолу в кримінальних правопорушеннях проти життя та здоров'я особи	177
Марина Кармазь	
Особливості проведення судової земельно-технічної експертизи в поєднанні з експертизою із землеустрою	180
Вікторія Катрич	
Професійна етика експерта в умовах дослідження воєнних злочинів: когнітивні упередження та забезпечення об'єктивності	183
Юлія Кваск	
Розвиток наукової школи Владислава Федоренка	186
Наталія Кисла, Марина Міхеєва	
Особливості постановки питань для проведення судової психологічної експертизи за матеріалами відеозаписів слідчих дій	190
Олег Кобилянський, Наталія Ергард	
Реформування судово-експертної діяльності в Україні: системні виклики законопроекту № 16097	193
Володимир Коваленко	
Деякі особливості призначення судової експертизи відео-, звукозапису під час розслідування корисливих кримінальних правопорушень	197
Костянтин Ковальов	
Класифікація фотографічних творів	200
Ольга Ковальова	
Цифровізація судово-експертної діяльності як складова інформаційного забезпечення досудового розслідування в умовах воєнного стану	205
Євгенія Ковкіна, Віталій Варлахов	
Комплексні дослідження під час встановлення ознак насильства та жорстокості	208
Валерій Кожевніков, Володимир Кононенко	
Проблемні питання експертного дослідження документів, реквізити яких сформовані із застосуванням аналогових і цифрових технологій	211
Ірина Козак	
Проблеми експертизи відео-, звукозапису в епоху штучного інтелекту	214
Євгеній Колесник	
Світова практика техніко-криміналістичного забезпечення розслідування обстрілів цивільної інфраструктури	216
Наталія Колеснік	
Судова дактилоскопічна експертиза в умовах воєнного стану	220
Володимир Комаров	
Проблемні питання ідентифікації фальсифікату олійно-жирової продукції	223
Ігор Коробка	
Сучасні можливості криміналістичного обліку зброї у забезпеченні судово-експертної діяльності	225
Олена Коробка	
Судово-технічне дослідження документів в умовах воєнного стану	228

Реформування судово-експертної діяльності в Україні: системні виклики законопроекту № 16097

Олег Кобилянський

кандидат юридичних наук, доцент, доктор філософії, доцент кафедри Правосуддя факультету соціально-економічних та правових наук, Національний транспортний університет Міністерства освіти і науки України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1842-1810>, e-mail: pronter@ukr.net

Наталія Ергард

кандидат медичних наук, доцент, юрист, доцент кафедри менеджменту охорони здоров'я, Національний медичний університет імені О.О. Богомольця Міністерства охорони України, м. Київ, Україна, ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6002-0463>, e-mail: ergard2017@ukr.net

Здійснено системний критичний аналіз проекту Закону України «Про судово-експертну діяльність» № 16097 від 23 вересня 2026 року. Досліджено запропоновану модель правового регулювання та її співвідношення з чинним процесуальним законодавством України. Установлено позитивні положення законопроекту, зокрема систематизацію нормативного регулювання, закріплення принципу незалежності судового експерта, визначення засад професійної підготовки й атестації та запровадження професійного самоврядування. Виявлено системні проблеми, пов'язані з концентрацією регуляторних та контрольних повноважень, недостатнім розмежуванням професійних понять, державною винятковістю щодо окремих видів експертиз, ризиком інституційної залежності повторної експертизи, змішуванням кваліфікаційної та дисциплінарної відповідальності, а також невизначеністю механізмів професійного самоврядування. Запропоновано модель удосконалення законопроекту, засновану на функціональному розмежуванні державного регулювання, професійного самоврядування та експертної діяльності, забезпеченні незалежності експерта і процесуальної рівності сторін.

Ключові слова: судово-експертна діяльність; судовий експерт; судова експертиза; спеціальні знання; незалежність експерта; професійне самоврядування; атестація; дисциплінарна відповідальність; повторна експертиза; судово-медична експертиза; судово-психіатрична експертиза; змагальність.

Reforming Forensic Expert Activities in Ukraine: Systemic Challenges of Draft Law No. 16097

Oleh Kobylianskyi, Nataliia Erhard

The article provides a systematic critical analysis of Draft Law of Ukraine No. 16097 "On Forensic Expert Activities," dated 23 September 2026. The study examines the proposed model of legal regulation and its relationship with the current procedural legislation of Ukraine. The authors identify positive provisions of the draft law, including the systematization of legal regulation, the establishment of the principle of forensic expert independence, professional training and certification, and the introduction of professional self-governance. Systemic problems are identified, including the concentration of regulatory and supervisory powers, insufficient delineation of professional concepts, exclusive state competence in certain types of forensic examinations, the risk of institutional dependence in repeated examinations, the conflation of qualification and disciplinary liability, and insufficiently defined mechanisms of professional self-governance. The article proposes a model for improving the draft law based on the functional separation of state regulation, professional self-governance, and expert activities, while ensuring expert independence and procedural equality of the parties.

Keywords: forensic expert activities; forensic expert; forensic examination; special knowledge; expert independence; professional self-governance; certification; disciplinary liability; repeated examination; forensic medical examination; forensic psychiatric examination; adversarial proceedings.

Постановка проблеми. Судова експертиза є одним із основних інструментів забезпечення доказування в судочинстві, оскільки поєднує наукове знання, професійну компетентність і процесуальну форму. Відтак якість нормативного регулювання впливає на професійний статус експерта та реалізацію права особи на справедливий судовий розгляд. 23 вересня 2026 року у Верховній Раді України зареєстровано проект Закону України «Про судово-експертну діяльність» № 16097 [1] (далі — *законопроект*). Необ-

хідність оновлення законодавства є об'єктивною, оскільки чинний Закон України «Про судову експертизу» 1994 року формувалася в інших соціальних, технологічних і процесуальних умовах [2]. Водночас модернізація законодавства не має зводитися до збільшення кількості нормативних положень або створення нових органів. Основними критеріями нового закону мають бути незалежність експерта, наукова обґрунтованість дослідження та реальна процесуальна рівність сторін.

Метою роботи є визначення системних переваг і недоліків законопроекту, виявлення його внутрішніх суперечностей та потенційних правових і корупційних ризиків, а також формулювання пропозицій щодо вдосконалення моделі.

Вклад основного матеріалу. Позитивною рисою законопроекту є спроба сформувати цілісну систему правового регулювання: визначити принципи діяльності, організацію експертних установ, кваліфікацію, підготовку, атестацію, дисциплінарну відповідальність, права та обов'язки експерта, окремі види експертиз, професійне самоврядування та фінансування [1]. Також позитивним є закріплення принципів верховенства права, наукової обґрунтованості, незалежності експерта, допустимості методів, всебічності, повноти й об'єктивності дослідження [1, ст. 4]. Однак їх проголошення не гарантує реалізації.

Однією з основних проблем є розподіл владних і професійних функцій. Законопроект передбачає Національну експертну службу України як центральний орган виконавчої влади та одночасно систему професійного самоврядування [1, ст. 7, розд. VII]. Водночас Національна експертна служба отримує широкі повноваження щодо підготовки, переліків спеціальностей, реєстрів, атестації та контролю недержавних експертів [1, ст. 7], що створює ризик концентрації повноважень в одному адміністративному центрі.

Доцільним є чітке розмежування трьох функціональних рівнів: державне регулювання — законодавство, державна політика, державний реєстр і нагляд за законністю; професійне самоврядування — професійні стандарти, етика, захист професійних прав і розвиток професії; експертна діяльність —

незалежне проведення дослідження та формування висновку. Такий підхід дав би змогу мінімізувати адміністративну залежність експерта.

Потребує уточнення й термінологія законопроекту. Одночасне уживання понять «експерт» і «судовий експерт» створює потенційну колізію [1, ст. 1]. Особливої гостроти вона набуває у зв'язку з ч. 4 ст. 11 та ст. 31, які допускають проведення судової експертизи іншими фахівцями [1]. Кримінальний процесуальний кодекс України розмежовує експерта і спеціаліста: експерт має право на проведення експертизи та надає висновок, тоді як спеціаліст може надавати консультації, пояснення, довідки, висновки та інші документи [3, ч. 1 ст. 69, ч. 1 ст. 71]. Саме тому доцільно нормативно закріпити єдиний професійний статус — «судовий експерт», а «експерт» уживати як скорочену форму первинного визначення. Водночас «фахівець» і «спеціаліст» не мають отожденоватися.

Найбільш дискусійним є ч. 4 ст. 8, за якою винятково державні спеціалізовані установи проводять судово-медичні, судово-психіатричні експертизи та експертизи, пов'язані з криміналістичними обліками [1]. Спеціальний режим може бути обґрунтований особливостями об'єктів, безпеки чи спеціальної інфраструктури, однак винятковість має визначатися функціональними критеріями, а не лише формою власності.

Особливого значення це набуває для повторної експертизи. Її незалежність не має зводитися лише до зміни експерта: проведення первинного і повторного досліджень в одній організаційно-адміністративній системі може не забезпечити належної інституційної незалежності. Тому доцільно визначити категорії експертиз, які можуть проводитися недержавними суб'єктами, та передбачити повторну експертизу експертами іншої організаційної системи [1].

Ст. 6 законопроекту закріплює принцип незалежності судового експерта [1]. Водночас незалежність має особисту, процесуальну та інституційну складові. Законопроект значною мірою регламентує першу, однак недостатньо забезпечує дві останні. Зокрема, ст. 9 надає керівнику експертної установи право

доручати проведення експертизи конкретно-му експерту або комісії [1]. Така організаційна функція допустима, але закон має прямо заборонити втручання керівника у вибір методики, перебіг дослідження, оцінку результатів та формулювання висновків і встановити відповідальність за таке втручання.

Потребує перегляду п. 5 ч. 1 ст. 24, за яким дисциплінарне стягнення у вигляді позбавлення кваліфікації може бути підставою для анулювання або припинення статусу [1]. Кваліфікація та дисциплінарна відповідальність є різними юридичними категоріями, тому дисциплінарна процедура не має автоматично припиняти професійну кваліфікацію. Позбавлення права на професійну діяльність як винятковий наслідок грубого або систематичного порушення має здійснюватися за окремою процедурою з ефективним судовим контролем.

Інститут атестації необхідний, однак процедура має відповідати критеріям прозорості, об'єктивності, незалежності та ефективного оскарження із чіткими критеріями оцінювання та мотивованими рішеннями комісії [1, ст. 16, 19–25].

Частина 1 ст. 13 зобов'язує експерта «вжити усі заходи» для всебічного, повного та об'єктивного дослідження [1]. Формулювання є юридично невизначеним, оскільки допускає суб'єктивне трактування обсягу необхідних заходів. Більш визначеною є конструкція: «Судовий експерт зобов'язаний провести всебічне, повне та об'єктивне дослідження об'єктів у межах поставлених завдань із застосуванням науково обґрунтованих методів».

Важливим механізмом контролю якості є повторна експертиза. Ст. 37 передбачає її проведення іншими експертами [1], однак це поняття доцільно доповнити критерієм організаційної незалежності. Якщо первинна експертиза проведена в установі А, повторне дослідження за загальним правилом має проводитися установою Б, яка не перебуває в адміністративній залежності від установи А. Це особливо важливо для судово-медичної експертизи, оскільки чинна організаційна модель обласних бюро як філій Інституту судової психіатрії та судової меди-

цини МОЗ України ускладнює проведення повторної експертизи в іншій експертній системі.

Запровадження професійного самоврядування є важливим елементом професійної організації [1, ст. 43–51]. Водночас ч. 1 ст. 50 встановлює обов'язковість рішень з'їзду та Ради судових експертів України для всіх експертів [1]. Така обов'язковість має існувати лише в межах компетенції, прямо визначеної законом, без визначення додаткових обмежень права на професійну діяльність.

Окремої уваги потребує ст. 42 щодо рецензування висновку судового експерта. Норма недостатньо визначає мету рецензування, суб'єкта та підстави його проведення, коло осіб, які можуть замовляти рецензію, вимоги до рецензента, предмет оцінювання, форму рецензії та її правовий статус [1, ст. 42]. За відсутності таких положень рецензування може породжувати правову невизначеність і ризики маніпуляцій під час оцінювання висновку судового експерта.

Висновки. Законопроект № 16097 є масштабною спробою модернізації правового регулювання судово-експертної діяльності. До позитивних положень належать систематизація законодавства, закріплення принципу незалежності експерта, розвиток професійного самоврядування та нормативне визначення кваліфікаційних процедур [1].

Водночас основні проблеми мають концептуальний характер: концентрація повноважень у Національній експертній службі; недостатнє розмежування професійних понять; державна винятковість щодо окремих експертиз; недостатні гарантії незалежності повторної експертизи; змішування кваліфікаційної та дисциплінарної відповідальності; невизначеність меж самоврядування і рецензування.

Удосконалення законопроекту має здійснюватися за допомогою перегляду інституційної моделі, а не лише редагування окремих статей. Вона має ґрунтуватися на чіткому розмежуванні державного регулювання, професійного самоврядування та безпосередньої експертної діяльності. Особливо важливо не допустити заміни однієї форми

монополії іншою — адміністративною або інституційною. Справжня реформа має забезпечити професійну незалежність експерта, реальний доступ сторін до незалежного експертного дослідження та отримання судом науково обґрунтованого, об'єктивного і процесуально належного висновку.

Основними напрямами доопрацювання законопроекту мають стати інституційна незалежність експерта, реальна процесуальна рівність сторін, функціональне розмежування державної та недержавної експертизи, а також незалежність і прозорість професійного врядування.

Перелік джерел посилання

1. Проект Закону «Про судово-експертну діяльність» від 23.09.2026 р. №16097. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/70830> (дата звернення: 15.09.2026).
2. Про судову експертизу: Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (зі змін. та допов.). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12#Text> (дата звернення: 15.09.2026).